

EN SKRIFTSERIE OM GENUSVETENSKAP

GENUSVETENSKAP, POLITIK OCH SAMHÄLLENGAGEMANG

Red. Anna Lundberg & Ann Werner

Genusvetenskap, politik och samhällsengagemang

Red. Anna Lundberg och Ann Werner

Genusvetenskap, politik och samhällsengagemang

Nationella sekretariatet för genusforskning
Box 709
405 30 Göteborg

©Nationella sekretariatet för genusforskning
ISBN: 978-91-980802-2-3

Layout: Frida Lundberg/Jimmy Sand
Tryck: Ale Tryckteam AB, 2013

Innehåll

En skriftserie om genusvetenskap	3
Förord • KERSTIN ALNEBRATT	7
Genusvetenskapens relation till politik och samhällsengagemang • ANNA LUNDBERG OCH ANN WERNER	9
Bakgrund	10
Genusvetenskapens politiska paradoxer	11
Fem nedslag	13
Känslor och moral i arbetslivet • PAULA MULINARI	19
Känsloarbeta – också ett arbete	21
Den moraliskt könade ekonomin	23
Avslutning	25
Att överskrida gränser mellan teori och praktik	29
• ANNIKA OLSSON	
Avlärande som utgångspunkt	29
Transnationella samverkansmöjligheter	32
Att vara del av ett demokratiskt samhälle	34
Genusvetenskap och politisk aktivism	37
– exemplet RFSU • LENA LENNERHED	
Från eldsjäl till genusvetare • TIINA ROSENBERG	43
Den klassiska eldsjälen	43
Den kollektiva läroprocessen	45
Partipolitik eller autonomi?	47
Revolution eller förhandling?	49

Genusvetenskap och publikerna • STAFFAN BERGWIK	53
Publikpositioner och genusvetenskap i media	53
Medierad genusvetenskap som offentlighetspolitik	56
Genusvetenskap och förmågan att se sammanhang	57
Medverkande	60

En skriftserie om genusvetenskap

Nationella sekretariatet för genusforskning ger under åren 2012 till 2014 ut en skriftserie i fem delar om svensk genusvetenskap. Skriftserien syftar till att lyfta fram och sprida genusvetenskaplig kunskap i vidare kretsar, både inom och utanför universitet och högskola. Arbetet med skriftserien leds av redaktörerna Anna Lundberg (Linköpings universitet) och Ann Werner (Södertörns högskola). Till sin hjälp har de en referensgrupp bestående av representanter från genusvetenskapliga ämnen i Sverige och de författare som bidrar med kapitel till skrifterna.

Med skriftserien vill vi i tematiserad och tillgänglig form sprida genusvetenskapens innehåll till nya sammanhang och grupper. Vi tror att den kunskap som rymts på det genusvetenskapliga fältet kan vara av intresse och till nytta för många.

Genusvetenskap har som vetenskapligt ämne utvecklat en unik transdisciplinär kompetens vad gäller kunskap om och kritisk analys av olika typer av maktstrukturer och hur de genomskär varandra i kultur, samhälle och politik. Genusvetenskaplig kunskap innefattar också ett reflexivt, kritiskt, ifrågasättande och kreativt förhållningssätt till vetenskaplig produktion, didaktik och kunskapande.

Temat för de fem skrifterna är:

1. Genusvetenskapens pedagogik och didaktik
2. Genusvetarnas framtid – en nationell alumniundersökning
3. Genusvetenskap, politik och samhällsengagemang
4. Akademiska utmaningar i skrift och tanke
5. Genusvetenskapens teoretiska/metodologiska bidrag

Alla skrifter har arbetats fram i samråd mellan skriftseriens redaktörer, Nationella sekretariatet för genusforskning, referensgruppen och författarna. Referensgruppen består av: Ulrika Jansson (Karlstads universitet), Jenny Björklund (Uppsala universitet), Stina Backman (Linköpings universitet), Hanna Hallgren (Södertörns högskola), Fanny Ambjörnsson (Stockholms universitet), Irina Schmitt (Lunds universitet), Erika Alm (Göteborgs universitet), Gunnel Karlsson (Örebro universitet), Kristin Järvstad (Malmö högskola) och Mia Liinason (Genusforskarförbundet).

Förord

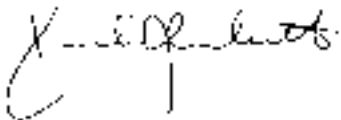
De flesta forskare vill förändra världen. Vare sig man är medicinare, IT-forskare eller litteraturvetare – med eller utan genusperspektiv – så vill man att den forskning man gör ska beröra, komma till användning, leda till ny förståelse för fler än en själv. När genusforskare deltar i debatter, föreläser i organisationer eller medverkar på utbildningar för jämställdhetsarbetare gör man det på samma premisser som andra forskare, som ett led i det som kallas universitetens tredje uppgift – att samverka med samhället.

För genusvetenskapens del har samverkan med grupper utanför universiteten varit en viktig del allt sedan forskningsområdet etablerades. En samverkan som bestått i kontakter med feministiska och andra rörelser, men också med tjänstemän och beslutsfattare i det offentliga som arbetar med könade orättvisor. Ofta, men inte alltid, har det lett till fruktbara möten som bidragit till att utveckla både teori och praktik. Mötet mellan forskning och praktik kan dock också vara problematiskt och krävande för dem som deltar. Det förgivettagna utmanas, våra olika roller, behov och intressen synliggörs och stämmer inte alltid överens.

I forskningspolitiken är samverkan idag en viktig fråga. Fokus för detta arbete har dock mest kommit att handla om hur forskning kan användas för att öka innovation och tillväxt, inte sällan i en ganska snäv ekonomisk mening. Man talar om nyttiggörande av forskning och räknar ofta i antal patent och i kommersialiserbarhet. Samhällsvetenskaplig och humanistisk forsknings bidrag glöms ofta bort. I ett tidigt utkast till EUs nya ramprogram för forskning och innovation kallades dessa vetenskapliga inriktningar för ”support sciences”.

Trots att många av de utmaningar världen idag står inför är av social och demokratisk natur uppfattas en mer samhälls-tillvänd förståelse av den tredje uppgiften som mer problema-

tiskt än det som är kopplat till industri och produktutveckling. Genusvetares arbete med att sprida sin forskning ifrågasätts ibland som politiserat medan läkemedelsforskarens nära koppling till industrin ofta beskrivs som samhällsnyttigt och oproblematiskt. För att ventilerat genusforskningens, inte alltid enkla, relation till samhällsengagemang, politik och aktivism har vi därför tagit fram denna skrift.

Kerstin Alnebratt
Föreståndare, Nationella sekretariatet för genusforskning

Genusvetenskapens relation till politik och samhällsengagemang

Anna Lundberg & Ann Werner

Den här skriften handlar om genusvetenskapens inslag av och interaktion med samhällsengagemang, politik och aktivism. De mötespunkter mellan vetenskap och politik som finns i genusvetenskap är inte okomplicerade, tvärtom ställer de en rad svåra, ibland olösliga frågor på sin spets. De möten mellan vetenskap och politik som tas upp inom genusvetenskap kan också ske inom olika områden, exempelvis sjukvård, arbetsmarknad, partipolitik och ideella organisationer. Det är alltså ett område som kan beskrivas på flera olika sätt, och utifrån olika synvinklar.

En given utgångspunkt i den här skriften är att högskola och universitet är en del av samhället och att den forskning och undervisning som där bedrivs påverkar och påverkas av politik, offentlig debatt, samt samhällslivets sociala och kulturella dimensioner. Högre utbildning har också i uppdrag att på olika sätt bidra till samhällets sektorer. På så vis har genusvetenskapen, liksom all högre utbildning, i uppdrag att främja att samhället förändras på ett positivt sätt. Det sker genom både forskning och utbildning, men också genom den så kallade tredje uppgiften, där de verksamma inom universitet och högskola konkret möter och samverkar med andra delar av samhället. Historikern Peter Aronsson och statsvetaren Dan Brändström skriver i en debattartikel om den tredje uppgiften:

”En hel del humanister har ett brinnande samhällskritiskt eller folkbildningsengagemang som kan utvecklas. Några startar eller inspirerar till företag och samhällslösningar” (Aronsson och Brändström 2011:15). Detta, vill vi hävda, gäller i hög grad de verksamma inom ämnet genusvetenskap. I publikation nummer två i den här skriftserien, *Genusvetarnas framtid* (Lundberg & Werner 2013) visade våra resultat att många genusvetarstudenter och före detta genusvetarstudenter är intresserade av politik, arbetar ideellt och anser att samhällets förbättring är en central uppgift för genusvetenskapen. Med andra ord framstår politik, aktivism och samhällsengagemang som centrala verktyg för genusvetare för att påverka och förbättra samhället.

Bakgrund

Genusvetenskapens (och genusforskningens) framväxt ur feministiska politiska rörelser, både radikala och reformistiska, gör den engagerad i samhället utanför högskolan på ett för ämnet särskilt sätt. Det akademiska ämnet genusvetenskap, liksom feministisk forskning och genusforskning i andra delar av universitet och högskola, har en historisk bakgrund i politiska rörelser där vetenskap och politik varit sammanvävda (Foss Fridlitzius 1997). Under 1900-talet i Sverige har intresset för att kombinera feministisk politik med kunskapsinhämtning tagit sig uttryck som Fogelstadgruppens medborgarskola och Kvinnohöjdens separatistiska kursgård. Ämnet genusvetenskap har också sin grund i 1970-talets feministiska rörelser sökande efter kunskap om hur kön spelar roll i kultur och samhälle.

Ett engagemang i samhällsfrågor, politiska verksamheter och aktivism har sålunda följt genusvetenskapen i Sverige från start. Ulla Manns, professor i genusvetenskap, skriver att det som då kallades kvinnoforskning var ett av de nya ämnen som introducerades under 1970-talet, och som kanske var det som tydligast uttalade sitt emancipatoriska syfte (Manns 2009: 285). Idéhistorikern Katarina Leppänen och litteraturvetaren Åsa Arping skriver i linje med Manns:

Både det politiska och det vetenskapliga är således starkt närvarande i den feministiska akademins historia och vardag. I mot-

sats till den rena och objektiva vetenskapens förespråkare, de som påstår sig lämna värderingarna och politik utanför sin forskning, har feminismen ofta teoretiserat maktstrukturernas närvaro och ifrågasatt försök att dölja dem. Frågan är därför inte *om* vetenskap och emancipation hör ihop, utan *hur* de ömsesidigt kan berika varandra (Arping & Leppänen 2003: 4, kursiv i original).

Genusvetenskapens politiska paradoxer

En fråga som diskuterades flitigt inom ämnet under första delen av 00-talet var den om huruvida genusvetenskap och genusforskning förlorar sin politiska sprängkraft när fältet breddas till att handla om andra saker än kön, såsom exempelvis klass, sexualitet, etnicitet (se t.ex. Arping & Leppänen 2003, Manns 2009). Det politiska ”vi” som historikern Yvonne Hirdman har beskrivit som en viktig del av kvinno- och genusforskning – ”vi” som i ”kvinnor” - undergrävs det när ”vi:et” ifrågasätts av röster inom genusvetenskapen som säger: jag känner mig inte hemma i det ”vi” som beskrivs (Se diskussion i Manns 2009: 293).

Den poststrukturalistiska feministiska kritiken av tron på ett enhetligt kvinnligt subjekt, det vill säga att det finns en sorts kvinnlighet som det går att generalisera om, och av den vita västerländska dominansen i feministisk teori, som osynliggör andra kvinnors perspektiv, har framförts på olika sätt (Mohanty 2003, Butler 1990, Koobak 2013, Collins 1990). Den här kritiken är viktig och relevant, den ställer några av genusvetenskapens frågor på sin spets: vems/vilkas röst blir hörd, vem får delta i vetenskapens och politikens förhandlingar om betydelse, vem får möjlighet att agera, vilka frågor ska ställas i fokus, vem beskriver, vem blir beskriven och vem lämnas därhän? Samtida genusvetenskap har utvecklat teorier om hur maktrelationer strukturerar samhälle, kultur och föreställningsvärld. Många av dessa lyfter fram att makt alltid har flera dimensioner och att kön bara är en variabel i maktanalysen – men kön fortsätter ändå att vara en av de ordningar som människor i hela världen påverkas av i sina möjligheter och livsvägar. Att kultivera förmågan att hantera maktordningars komplexitet är en av genusvetenskapens angelägna uppgifter. I det här sammanhanget innebär det att på samma gång ifrågasätta och teoretisera

kring globala och lokala hierarkier, och samtidigt inte släppa kopplingen till konkret politiskt och aktivistiskt arbete och samhällsengagemang.

Olika delar av genusvetenskap och genusforskning har hanterat maktdynamiker på en rad olika sätt, såväl konkret som på en abstrakt och teoretisk nivå. Hantering av forskningens och politikens "vi" har under de senaste årtiondena sett olika ut inom ämnet, liksom hanteringen av kopplingar mellan teori, empirisk forskning och politisk praktik. Genusvetenskapens intresse för omvärlden sträcker sig från partipolitik, aktivism, ideellt arbete till studiecirklar och mediestrategier. Både mål och medel skiljer sig mellan olika genusvetares samhällsengagemang, och det finns viktiga skillnader mellan politiskt och vetenskapligt arbete. Wendy Brown är en av de forskare som under senare år har varit en viktig röst i genusvetenskapliga sammanhang. Hon har på olika sätt skrivit om kopplingarna mellan att bedriva vetenskap och att bedriva politik och menar att dessa kopplingar är allt annat än okomplicerade:

Även om vi tycker om och bryr oss om bådadera får vi inte bli blinda för det faktum att de ofta är oförenliga storheter: de får inte blandas ihop och faktum är att de sällan riktigt trivs i varandras sällskap. Teori tenderar mot precision, nyansrikedom och logisk stringens som inte passar politiken, vars situationsbundenhet och tillfällighetskaraktär teorin å sin sida inte kan tolerera. /---/ Vi kan således teoretisera *om* politik, men vi kan inte teoretisera *för* politiken. (Brown 2008: 214, vår kursiv.)

Inom genusvetenskapen innebär relationen mellan teori och politik att det ställs krav på förmågan att hålla olika bollar i luften samtidigt. Olika dimensioner, olika verksamheter och olika syften existerar parallellt, ibland i motsats till och ibland i synk med varandra. Så ser genusvetenskapens kopplingar till politik ut och flera exempel kommer diskuteras i den här skriftens kapitel.

De genusforskare som skriver i den här skriften är inte bara verksamma inom högre utbildning, utan även i politiska, ideella och aktivistiska sammanhang. Engagemanget för att sam-

verka med världen utanför universiteten tycks bestå hos genusvetare trots att genusvetenskapen som universitetsämne i och med Bologna-processen och högskolesektorns förändring mot nyliberala styrningsprinciper de senaste decennierna har professionaliserats och formats till en vetenskap jämförbar med andra human- och samhällsvetenskaper. Från suffragetternas kamp till queerfeministisk aktivism har också både målen och medlen förändrats. I samtiden existerar fortfarande globala politiska rörelser för kvinnors rätt till politisk aktivitet, bestämmanderätt över sin kropp och en rättvis fördelning av pengar och resurser, samtidigt som andra feministiska rörelser problematiserat tron på att ”kvinnor” är en enhetlig grupp vars röst unisont kan göras hörd.

Sammanfattningsvis: Ett av genusvetenskapens grundläggande syften är att förändra och förbättra samhället. Forskning och utbildning blir medel för att undersöka hur maktdimensioner ser ut, vad de bottenar i och vilka strategier som krävs för förändring. Därför är politik, aktivism och samhällsengagemang centralt för genusvetenskapen och genusforskningen och inte något som på ett ensidigt sätt kan förläggas utanför universitet och högskola.

Fem nedslag

Den här skriften har tagits fram i samarbete mellan redaktörerna Anna Lundberg och Ann Werner, Nationella sekretariatet för genusforskning som representeras genom Kerstin Alnebratt, Inga-Bodil Ekselius och Jimmy Sand, samt kapitelförfattarna Paula Mulinari, Annika Olsson, Lena Lennerhed, Tiina Rosenberg och Staffan Bergwik. Den 10 december 2012 träffades vi i Göteborg för en workshop på temat genusvetenskap, politik, aktivism och samhällsengagemang. I workshopen deltog Staffan Bergwik, Uppsala universitet, Lena Lennerhed, Södertörns högskola, Annika Olsson, Stockholms universitet, Signe Bremer, Uppsala universitet, Ulrika Dahl, Södertörns högskola, Katarina Linnarsson, Skolverket, Kerstin Alnebratt, Nationella sekretariatet för genusforskning, Ann Werner, Södertörns Högskola, samt Anna Lundberg, Linköpings universitet. Gruppen utgjordes av personer som föreslagits av skriftseriens referensgrupp.

Under träffen diskuterades olika sätt att förstå kopplingarna mellan ämnet genusvetenskap och samhället, såväl historiskt som i samtiden. Diskussionen utgör stommen i den här inledningen, och i de kapitel som följer.

De fem kapitlen tar i tur och ordning upp genusvetenskapliga perspektiv på arbetsmarknaden; genusvetenskapliga samverkansprojekt i praktiken och ett vidgande av akademins gränser; genusvetenskap och sociala rörelser; genusvetenskap, eldsjälur och partipolitik och slutligen genusvetenskapens möte med medial offentlighet.

I kapitel ett behandlar Paula Mulinari genusvetenskapens möte med arbetsmarknaden, en central del av vårt samhälle. Med hjälp av begreppen känslöarbete och moralisk ekonomi visar Mulinari hur genusforskning och feministisk forskning i grunden förändrat den dominerande arbetslivsforskningen och dess syn på vad arbete är. För vilken typ av arbete är det som betraktas som riktigt och viktigt? Är arbete det som ger lön, eller kan det också vara arbete att vårda anhöriga på fritiden? Och hur är det med vård- och servicesektorns omfattande insatser i form av tillmötesgående beteende: flygvärdinnans leende, servitrisens omsorg, vårdbitrådets sätt att skapa lättsam stämning. Är det också ett arbete som räknas och tillmätts vikt? Mulinari skriver: "Genusvetenskapen kan i sina bästa stunder fungera som en utomjording, en ihärdig kritisk betraktare av det "normala" det självklara, det som är så samhälleligt accepterat att det inte ens diskuteras, en utomjording som gör nya röster och rörelser hörda. Detta blir inte minst tydligt i vår förståelse av vad arbete är" (s. 20).

I kapitel två skriver Annika Olsson om hur genusvetenskaplig samverkan med olika delar av samhället kan se ut. Hon utgår i sin text från den postkoloniala tänkaren Gayatri Chakravorty Spivaks arbete och betonar vikten av att högre utbildning och forskning rör sig utanför de givna ramarna, inhämtar kunskaper från andra fält. Spivak talar också i sammanhanget om vikten av "avlärande", att avlära såväl egna privilegier som att avlära det akademiska kunskapsfältets hierarkiska överordning och istället utgå från forskningens och den högre utbildningens beroende av andra fält, andra kunskaper och aktörer.

Med utgångspunkt i Spivaks skrivande lyfter sedan Olsson tre praktiska exempel där hon själv utifrån en genusvetenskaplig position samverkat på ett gränsöverskridande sätt. De tre exemplen utgörs av projektet ”Gender helpdesk”, ett samarbete mellan Centrum för genusstudier vid Stockholms universitet och Sida, samverkan med Internationellt centrum för lokal demokrati, samt med det transnationella bokprojektet *Teaching with gender*.

Lena Lennerhed tar i kapitel tre avstamp i sitt arbete som ordförande för Riksorganisationen för sexuell upplysning, RFSU. Lennerhed ställer frågan: Vart vänder sig dagens studenter som vill engagera sig i samhällsfrågor, omsätta sitt kunskande i praktik? Hur ser möjligheterna till organisering ut? RFSU är en organisation där frågor om kön, sexualitet och makt ständigt förhandlas och omförhandlas. I kapitlet presenteras RFSU:s uppbyggnad och bakgrund, de frågor som hanterats, vilka aktörer som varit involverade i verksamheten och hur organisationen bygger på möten mellan kunskap och politisk vilja, aktivism. Samt hur organisationens förändringar speglar samhällsutvecklingen och den offentliga debatten om sexualitet. Hon beskriver också hur genusbegreppet kommit att påverka organisationen på ett avgörande sätt. Orsaken till att genusvetenskaplig kunskap har spelat en viktig roll inom RFSU har enligt Lennerhed att göra med organisationens ingående behandling av sexualitetens område, på senare år inte minst med hjälp av queerteori. Lennerhed skriver: ”Jag tror också att mötet med politiken tvingar studenten och akademikern till konkretion. För att förändra världen krävs både teori och praktik, och att vi tillåter oss vara såväl komplexa som konkreta” (s 40).

Tiina Rosenberg reder i kapitel fyra ut förhållanden kring genusvetenskap, aktivism och politik. Hon gör det genom att i ett samtidshistoriskt perspektiv skriva fram eldsjälen betydelse i politisk organisation, men också behovet av kollektiva läroprocesser. I sin text problematiserar hon ansvarsfördelning mellan stat och civilsamhälle vad gäller förändringsarbete fokuserat på jämlikhet och jämställdhet. Rosenberg ser hur genusvetenskaplig kompetens krävs i olika skepnad, och i olika delar av samhället. Hon skriver: ”Även om ojämsställda mänskliga relationer inte

längre har stöd i lagen, tar det lång tid för samhällsstrukturer och sociala normer att förändras i grunden. Genusvetarens viktigaste uppgift är att bidra till denna process” (s 45). Rosenbergs text innehåller också en beskrivning av processen kring det politiska partiet Feministiskt initiativ. Hon understryker genusvetenskapens intersektionella räckvidd och betonar, liksom Annika Olsson, vikten av att genusvetenskapen håller dörrarna öppna mot det omgivande samhället.

I det avslutande kapitlet vänder Staffan Bergwik blicken mot genusvetenskapens möte med medial offentlighet. Genusvetenskapens och genusforskningens uttalade kopplingar till politik och samhällsengagemang har i mediala sammanhang på olika sätt tolkats i termer av ovetenskaplighet. Bergwik argumenterar för att mediering - att förmedla och diskutera genusvetenskap i medier - är en viktig del av genusvetenskapens samhällsengagemang. Genom att förhålla sig till det han kallar offentlighetspolitik och sammanhang återkopplar Bergwik till en av de frågor som uppkommer igen och igen inom genusvetenskap: den om hur politik formas i den mediala offentligheten utifrån vem som tillåts säga vad, till vem och i vilket sammanhang.

Referenser

- Aronsson, Peter & Dan Brändström(2011): "Humaniora utan värde", *Universitetsläraren*, 17.
- Arping, Åsa och Katarina Leppänen (2003): "Från redaktionen", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 1.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, New York: Routledge.
- Brown, Wendy (2008): *Att vinna framtiden åter: Texter om makt och frihet i senmoderniteten*, Stockholm: Atlas.
- Collins, Patricia Hill (1990): *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment*, Boston: Unwin Hyman.
- Foss Fridlitzius, Rita (1997): *Vetenskap - feminism - politik: Till en social förståelse av den feministiska forskningen som en differentierad och heterogen helhet*, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Koobak, Redi (2013): *Whirling stories: postsocialist feminist imaginaries and the visual arts*, Linköping : Gender Studies, Department of Thematic Studies, Linköping University.
- Lundberg, Anna & Ann Werner (2013): *Genusvetarnas framtid: En nationell alumniundersökning av genusvetenskaplig utbildning och arbete*, Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Manns, Ulla (2009): "En ros är en ros är en ros: Konstruktionen av nordisk kvinno- och genusforskning", *Lychnos*.
- Mohanty, Chandra Talpade (2003): *Feminism without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*, Durham: Duke University Press.

Känslor och moral i arbetslivet

Paula Mulinari

Till vår restaurang ABC söker vi kvalificerad serveringspersonal. Du som söker ska ha god erfarenhet av à la carte-servering på restaurang samt god vana av bordsservering och matsalsarbete. Du älskar naturligtvis mat, dryck och människor samt känner stolthet när du kan ge gästen "det lilla extra" varje dag. Kan du både bar och servering är det en kvalitet.

Som person är du pigg, positiv och har en ambition och vilja att utveckla dig själv och ditt hantverk. Vi söker dig som har minst 1 års erfarenhet av servering. Samt behärskar svenska i både tal och skrift.

(Platsannons på Arbetsförmedlingens webbplats, augusti 2013)

Tänk för en liten stund att du är en utomjording som landar på jorden och tvingas söka ett lönearbete. Du läser annonsen ovan, och en rad frågor finner sig. Vad ska jag göra på arbetet? Vad betalar de mig för att ge det "lilla extra"? Innebär det att jag måste vara positiv, även när kunder och/eller arbetsgivare behandlar mig illa? Det här kapitlet handlar om genusvetenskapens betydelse för analyser av arbetsmarknaden, en central del av vårt samhälle. Genusvetenskaplig och feministisk forskning har länge intresserat sig för kvinnors rätt till arbete och kvinnors arbetsvillkor (såväl i arbetslivet som i hemmet). Dessa ana-

lyser, kritiska granskningar och nya perspektiv, har inte bara synliggjort nya dimensioner av arbete (så som omsorgsarbete, känslorarbete) utan i grunden förändrat och utmanat hela den dominerande arbetslivsforskningen.

Annonsen som inleder kapitlet är i sig inte särskilt originell. Forskning inom arbetslivet visar att det finns en trend: Personliga egenskaper betonas som centrala för möjligheten att få en anställning, och ett större ansvar läggs på den enskilda individen för att göra sig ”anställningsbar” (Garsten; Lindvert & Thedvall 2011). Det är inte längre dina färdigheter som ska köpas och säljas, utan hela du, din person.

Genusvetenskapen kan i sina bästa stunder fungera som en utomjording, en ihärdig kritisk betraktare av det ”normala” och det självklara, det som är så samhälleligt accepterat att det inte ens diskuteras. En utomjording som gör nya röster och rörelser hörda.

Detta blir inte minst tydligt i vår förståelse av vad arbete är. Vad arbete innebär är inte något givet, utan något som är under ständig politisk debatt och förhandling (Paulson 2010). När någon (ofta en dotter) går och köper medicin till en äldre anhörig på sin lunchrast, och efter lönearbetet går hem till sin anhöriga för att städa och samtala är det ofta ett uttryck för omsorg och omtanke. Men kan inte denna omsorg också betraktas som utfört arbete? Då en handling inte definieras som arbete får den som utför handlingen inte betalt. Så är ofta fallet då omsorg utförs; tidskrävande insatser som ofta innebär att kvinnor med omsorgsansvar tvingas arbeta deltid för att hinna med. Deltidsarbete innebär i sin tur längre lön, såväl nu som i framtiden (Ullmanen 2009). Hur arbete ska definieras blir därmed en viktig politisk fråga som påverkar människors vardag.

I den tidiga arbetslivsforskningen, som växte fram under industrialismen, utgick marxistiska forskare (som mestadels var män) från att arbete var det som utfördes i industrierna, framförallt av män (Crompton 1993). Ett sådant arbetsbegrepp osynliggjorde både det obetalda arbete som kvinnor ofta utförde i hemmen och i rikare kvinnors och mäns hem eftersom länken mellan obetalt och betalt arbete inte uppmärk-

sammades.

Det var feministiska forskare från skilda fält som genom att ta sin utgångspunkt i kvinnors vardag kom att formulera en vidare definition av begreppet arbete än vad som ryms inom traditionell marxistisk teori. Arbetslivs- och genusforskaren Annika Baude skrev:

Studiet av kvinnoarbetet i hemmets vardag, med familjeomsorgen, med den biosociala reproduktionen, gav inte bara upphov till en omprövning av arbetsbegreppet. Det krävdes nya metoder, nya analytiska redskap, eftersom vedertagna metoder och analytiska kategorier inte var ägnade åt att adekvat mäta eller begreppsliggöra kvinnors oavlönade arbete i hemmet (Baude et al 1987:73).

Feministisk kritik mot marxistiska teoriers oförmåga och ovilja att analysera varför det fanns en könssegregerad arbetsmarknad, och vad detta innebar för ojämlikheterna mellan män och kvinnor, ledde till en av de mest omfattande och rika teoretiska debatterna om arbete (och klass) under 1970- och 1980-talet. Med avstamp i de debatterna vill jag här nedan ta upp två begrepp som jag anser är viktiga för dagens arbetsmarknadspolitiska diskussion, begrepp som fångar de könade dimensionerna av arbete. Dessa två begrepp är känslöarbete och moralisk ekonomi.

Känslöarbete – också ett arbete

Om vi tittar på annonsen i kapitlets inledning är det tydligt att det som efterfrågas är att den anställda ska ha vissa egenskaper, men också förmedla en speciell känsla: Personen ska älska mat och människor. I annonsens beskrivs dessa känslor i termer av egenskaper, men detta att kunna hantera både människor och mat kan också förstås i termer av yrkesskicklighet och professionalitet. Den känslomässiga dimensionen av lönearbetet var inom den tidigare arbetslivsforskningen dold. Fokus låg istället på industriarbetets fysiska aspekter. Detta innebar att en stor del av det professionella arbete som inte minst kvinnor utförde inom sektorer såsom handel, hotell och restaurang förblev dolda.

Ett centralt bidrag till förståelsen av arbete består i den amerikanska sociologen Arlie Russell Hochschilds bok *The Managed Heart. Commercialization of the human feeling* (1983). Hochschild menar att arbetslivsforskningen tidigare missade att många anställda inte endast utförde ett fysiskt arbete, utan också ett känslomässigt. Hennes studie bygger på intervjuer med och observationer av flygvärdinnor, och hon visar att en central del av det arbete som de utför är just att förmedla en känsla, en känsla av lugn och trevlighet, eller vad kunden nu ville ha. För flygvärdinnorna ingick detta att spela upp vissa känslor i arbetet. Enligt Hochschild är det inte så att flygvärdinnorna gör ett fysiskt arbete som de sedan ”kryddar” med ett känslomässigt arbete. Istället är det känslomässiga arbetet en central del av arbetet som de förväntas göra, deras känsloarbeta skapar ett bytesvärde i sig. Det är tydligt i annonsen ovan att vad arbetsgivaren vill ha är en anställd som är på ett visst sätt, som iscensätter vissa känslor. Med begreppet känsloarbeta fångas att detta just är ett arbete, snarare än personliga egenskaper. Det är ett arbete som människor kan bli trötta av (fysiskt och psykiskt), ett arbete som kräver träning och färdighet, ett arbete som likt ett fysiskt arbete tas med hem i kroppen i form av till exempel trötthet eller stress efter den tid du har betalt för. Begreppet känsloarbeta synliggjorde dimensioner av arbete som tidigare var marginella eller osynliga i arbetsmarknads-politiska studier. Till exempel har det med hjälp av begreppet blivit möjligt att utforska hur serviceanställda inom branscher som handels- och hotell- och restaurangbranschen förväntas göra ”kvinnlighet” och ”manlighet” på sätt som passar kundernas önskemål. Med utgångspunkt i begreppet känsloarbeta har genusforskare studerat hur kunders och arbetsgivares önskaningar och föreställningar om sexualitet, kön och ras/etnicitet formar, influerar och begränsar anställdas arbetsförhållanden och relationer (Hall 1993; Adib och Guerrier 2003; Kerfoot och Korczynski 2005; Mulinari 2007). När jag inom ramen för ett forskningsprojekt intervjuade hotell- och restauranganställda om deras arbetsvillkor var det en informant som berättade att arbetsgivarna tyckte att hon ”skulle sminka sig mer”

och vara mer ”kvinnlig”. En annan berättade att arbetsgivaren ansåg att hennes utseende inte passade till den husmanskost som skulle serveras eftersom hon inte såg tillräckligt ”svensk” ut. Inom servicearbete är det tydligt att det som köps och säljs också är de anställdas utseende, leenden och kroppar (och hur de ska föra sina kroppar). Detta beror delvis på att det finns en moralisk ekonomi där omsorgsarbete och känslöarbete inte värderas lika högt som exempelvis ett arbete där du ska bestämma över andras arbete. Hur människors arbete värderas hänger samman med hur de människor värderas som utför arbetet: Unga kvinnor, arbetarklasskvinnor, nyinvandrade, papperslösa utför alla arbeten som är centrala för att samhället ska fungera, men trots det värderas deras arbete i termer av löner, inflytande, och karriärmöjligheter lågt. Det här hänger alltså samman med det som kallas moralisk ekonomi, det andra begreppet som jag vill ta upp i det här kapitlet.

Den moraliskt könade ekonomin

Ekonomi och kultur anses ofta utgöra två skilda sfärer. Att ekonomi är centralt för kulturer är dock svårt att argumentera emot. Men faktum är att de föreställningar vi har om vad som är ett bra arbete, ett gott arbete, ett arbete som det ska betalas mycket för, de formas av kulturella och samhälleliga föreställningar och normer, det är inte givet av ekonomin (Sayer, 2004).

Det innebär att våra föreställningar om kvinnor och män formar hur dagens samhällsekonomi organiseras. Ett tydligt exempel är att kvinnodominerade yrken såsom omsorg om barn, äldre och sjuka inte värderas högt, delvis som en konsekvens av att kvinnors omsorgsarbete uppfattas som något kvinnor gör som ett ”kall”, av naturen givet. Det hade kunnat vara annorlunda. Löneskillnader mellan kön och klasser är varken givna av naturen eller av lagar. Enlig genusforskaren Joan Acker (2006) är klasskillnader den form av ojämlikhet som är mest samhälleligt accepterad (det finns till exempel inte lagar mot klassdiskriminering). Enligt Acker finns det inom olika organisationer och på olika arbetsplatser olika typer av ojämlika regimer. En ojämlikhetsregim är den form som olika,

asymmetriska maktrelationer tar sig i en organisation och de olika effekter dessa relationer ger för organisationens olika deltagare. De praktiker som ordnar verksamheten inom en organisation, är inte neutrala, utan producerar och reproducerar också könade och rasifierade klassojämlikheter inom organisationerna. Alla organisationer är dock inte ojämlika på samma sätt, och inte heller i samma utsträckning.

Centralt är att ojämlikheterna ofta framställs som naturliga, nödvändiga eller mycket svåra att förändra av organisationen. Ojämlikheterna framställs inte sällan också som något som den anställda själv har ansvar för att förändra om hen anser att de är ett problem. Till exempel är den person som visar att det finns rasism eller diskriminering inom en organisation ofta den som anses vara ansvarig för att lösa problemet genom antidiskrimineringsarbete, vilket dessutom ofta är en extra obetald arbetsuppgift (Ahmed 2012).

Historikern E. P. Thomson (1971) har myntat begreppet moralisk ekonomi för att förstå varför arbetare under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet gjorde motstånd mot vissa ojämlikheter de ställdes inför, men inte mot andra. Hur kom det sig att vissa ekonomisk-politiska förändringar inte skapade motstånd, medan andra gjorde det? Enligt Thomson fanns det en specifik moralisk ekonomi bland bönderna som innebar att bröd sågs som en självklarhet, en kollektiv nödvändighet. När priset på bröd steg (genom mjölpriserna), innebar det ett brott mot den moraliska ekonomi som fanns, och detta skapade ett organiserat motstånd.

Den moraliska ekonomins teoretiska ram bygger på antagandet att ekonomi formas av de bredare sociala relationer som omger produktion och distribution. Sociologen Andrew Sayer hävdar att forskning om moralisk ekonomi är studiet av hur ekonomiska aktiviteter av alla slag påverkas och struktureras av moraliska antaganden och normer, och hur dessa normer i sin tur kan äventyras, åsidosättas eller förstärkas genom ekonomiska påtryckningar (Sayer 2004). Han hävdar att "de ekonomiska förbindelserna [...] är uppbyggda av moraliska och ekonomiska normer om rättigheter, skyldigheter och lämpligt beteende" (Sayer 2004:3).

Begreppet moralisk ekonomi menar jag kan användas som ett sätt att granska konturerna i dagens ekonomiska ordning och granska hur det kommer sig att yrken där omfattande känslorarbete utförs (i privat och offentlig sektor) värderas lågt, genom löner, men också genom vilka sektorer som prioriteras ekonomiskt. Låt mig ta ett konkret exempel. I rapporten *Makteliten – klyftorna består* (Bergström och Järliden Bergström 2013) undersöker LO löneskillnaderna mellan de olika eliterna (ekonomisk, politisk och kulturell) i Sverige och de industrianställda. De största skillnaderna finns mellan å ena sidan de 50 näringslivsrepresentanterna och verkställande direktörerna som ingår i undersökningen, och å andra sidan industriarbetarna. Näringslivsrepresentanternas och de verkställande direktörernas sammanlagda summa av lön och kapitalinkomster var år 2011 i genomsnitt över 14 miljoner kronor per person. Detta ska jämföras med en genomsnittlig årlig industriarbetarlön på cirka 300.000 kronor. Skulle jämförelsen göras med en sjuksköterska, verksam inom ett yrke med stor betydelse för samhället, och dessutom ett yrke som omfattar omsorg och känslorarbete, skulle skillnaden vara ännu större. Det tar ett helt liv för en industrianställd att få ihop den lön som en näringslivsdirektör tjänar på ett år. Den här ordningen är inte given, varken av marknad eller av natur. Bakom dessa skillnader finns politiska beslut och samhälleliga normer om vad samhället ska värdera och vem som ska premieras, kort sagt, en moralisk ekonomi.

Avslutning

Med utgångspunkt i LO:s jämförelse, och mot bakgrund mot det som beskrivits ovan vill jag avslutningsvis ställa frågan: Hur ser den moraliska ekonomin ut på din arbetsplats eller din skola? Vems arbete värderas, vilka ojämlikheter anses vara acceptabla att protestera mot och vilka inte? Finns där insatser till exempel i form av känslorarbete som är viktiga för arbetsplatsen, men som inte räknas in som arbetsuppgifter?

Genusvetenskapen och den feministiska/maktkritiska forskningen har gett oss verktyg för att analysera arbete i alla dess mångfacetterade nyanser och former. Att synliggöra känslor-

nas roll i arbetet är centralt för att fånga en viktig dimension av det arbete som många människor gör, och en del av arbetet som blir mer centralt idag även utanför servicesektorn. Det behövs därför en ständig kritisk diskussion om vad arbete är, vems arbete som värderas, betalas och vem som arbetar för vem. Som utomjording kan en då fråga sig: Behöver ekonomin organiseras så här, eller kan den organiseras på andra sätt? Finns det utrymme för en annan moralisk ekonomi, där omsorg och känslorarbete värderas och organiseras på andra sätt?

Referenser

- Acker, Joan (2006) *Class Questions. Feminist Answers*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Adib, Amel och Guerrier, Yvonne (2003). "The interlocking of gender with nationality, race, ethnicity and class: The narratives of women in hotel work". *Gender, Work and Organization*, 10(2), sid 413-432.
- Ahmed, Sara (2012) *On being included: racism and diversity in institutional life*. Durham, N.C. : Duke University Press; Chesham.
- Baude, Annika et al. (1987) *Kvinnoarbetsliv. Visioner och forskning om ett bättre arbetsliv*. Stockholm: Arbetslivscentrum.
- Bergström, Jeanette och Järliden Bergström, Åsa-Pia (2013) *Makteliten – klyftorna består*. LO Tryckeri. Stockholm.
- Crompton, Rosemary (1993). *Class and stratification: An introduction to current debates*. Oxford: Polity Press.
- Duffy, Mignon (2007). "Doing the dirty work: Gender, race, and reproductive labour in historical perspective". *Gender & Society*, 21(3), pp.313-336.
- Garsten, Christina; Lindvert, Jessica & Thedvall, Renita (2013) *Arbetets marknad: Arbetsmarknadens nya organisering*. Lund: Liber.
- Hall, Elaine J. (1993). "Smiling, deferring, and flirting. Doing gender by giving 'good service'". *Work and Occupations*, 20(4), pp.452-471.
- Hochschild, Arlie (1983) *The managed heart: commercialization of human feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Kerfoot, Deborah and Korczynski, Marek (2005). "Gender and service: New directions for the study of 'front-line' service work". *Gender, Work and Organization*, 12(5), pp 387-496.
- Mulinari, Paula (2007) *Maktens Fantasier & Servicearbetets Praktik – Arbetsvillkor inom hotell- och restaurangbranschen i Malmö*. Linköpings universitet: Institutionen för Tema.

- Paulsen, Roland (2010) *Arbetssambället: hur arbetet överlevde teknologin*. Gleerups: Malmö
- Sayer, Andrew (2004) *Moral Economy*. Department of Sociology. Lancaster University.
- Thomson, E.P (1971) "The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century". *Past and Present*. 50 (1) s 76 – 136.
- Ulmanen, Petra (2009) "Anhörigomsorgens pris för döttrar och söner till omsorgsbehövande äldre". I Gunnarsson, Evy och Szebehely, Marta (red) *Genus i omsorgens vardag*. Stockholm: Gothia.

Att överskrida gränser mellan teori och praktik

Reflektioner kring genusvetenskapens demokratiska uppdrag

Annika Olsson

”My project is the careful project of un-learning our privilege as our loss.” (Spivak 1990, s. 9.)

Genusvetenskapens historia och inriktning innebär att det finns för ämnet och forskningsfältet specifika förväntningar, möjligheter och utmaningar vad gäller det som kallas samverkan med det omgivande samhället. Syftet med detta kapitel är att synliggöra vad samverkan i ett genusvetenskapligt perspektiv kan vara på 2000-talet, men också att lyfta fram samverkan som ett demokratiskt uppdrag. Inspirerad av den postkoloniala tänkaren Gayatri Chakravorty Spivaks arbete vill jag diskutera hur samverkan kan relateras till betydelsen av ”avlärande” och gränsöverskridande verksamhet. Texten inleds med en diskussion av Spivak, därefter kommer några exempel på hur transnationell genusvetenskaplig samverkan kan se ut i praktiken.

Avlärande som utgångspunkt

Gayatri Chakravorty Spivak är en god källa för inspiration och kunskap, inte minst när det gäller relationen mellan verksamheterna utbildning, forskning och samverkan. Särskilt relevant, menar jag, är hennes utgångspunkt att vi som har privilegierade positioner i samhället och inom utbildning och forskning måste ha ”avlärande” som vårt kontinuerliga pro-

jekt. Jag förstår tankarna kring avlärande som en uppmaning till vetenskapssamfundet i stort, och till mig som enskild lärare och forskare, att inte enbart föra en kritisk diskussion kring vad kunskap är utan att också aktivt bidra till att förändra den etablerade vetenskapstraditionen och manifestera vetenskapens beroende av annan slags kunskap än den som produceras inom universitetet. Därav följer också avlärande som en grundläggande genusvetenskaplig, kritisk och mänsklig princip för lärande och kunskapsproduktion. Avlärandet är utgångspunkten för den ”transnational literacy” (transnationella läskunnighet) Spivak pläderar för som avgörande i vår tid (Spivak 1999, 2003).

Ett konkret sätt att praktisera detta avlärande är att som akademiker samverka. Spivak själv har sedan mitten av 1980-talet kombinerat sitt universitetsarbete som lärare och forskare vid Columbia University New York, med arbete utanför universitetet som aktivist. Sedan 1986 driver hon bland annat ett antal skolor i Birbhum, Västra Bengalen, Indien, som hon också regelbundet undervisar vid. Hon har i sina texter utforskat relationerna mellan dessa olika världar och kritiskt analyserat och diskuterat hur de hänger ihop. Hon låter klassisk filosofi, dagsaktuella storpolitiska debatter om relationen mellan ”Nord” och ”Syd” och personliga vittnesmål från enskilda belysa varandra. Det sker exempelvis när hon samläser filosofen Immanuel Kant med WTO (World Trade Organisation) och den globala textilindustrin (Spivak 1988, 1993, 1999 Butler & Spivak 2007). Spivak hävdar gång på gång att hennes arbete som universitetslärare och forskare är beroende av samtal och arbete utanför akademien och inte enbart är baserat på kunskap och insikter inhämtade i universitetens bibliotek, klassrum eller korridorer.¹

I den kunskapstradition genusvetenskapen verkar inom är Spivak inte unik. Fältet kännetecknas av ett intresse för relationen mellan teori och praktik och en kontinuerlig dialog mellan funktioner och positioner inom fältet. En viktig

¹ Se även *The Spivak Reader* 1996.

mötesplats för lärare, forskare, praktiker och aktivister inom fältet är de olika konferenser, både nationella och internationella, som anordnas världen över och där både ny forskning och beprövade erfarenheter presenteras och diskuteras. Ett exempel är the European Feminist Research Conference, som har hållits vart tredje år sedan 1991, och som senast arrangerades i Budapest 2012 med temat "The Politics of Location Revisited". Men Spivak är extra intressant för att hon inte enbart insisterar på att icke-akademisk kunskap är vetenskapligt värdefull kunskap. Det som gör att hennes tänkande står ut är att hon genom sin egen praktik, sitt eget görande, också visar rent konkret varför, hur och på vilket sätt dessa kopplingar ska och kan äga rum. Hon rör sig mellan uppgifter, fält, sammanhang, länder och kontinenter, vilket i sin tur rent konkret påverkar hennes kunskapsproduktion, inte minst hennes vetenskapliga textproduktion.

I Spivaks artiklar och böcker hämtas både material och referenser från olika världar, vilket är ett sätt att kritisera traditionell vetenskapstradition, men också att göra praktik av teorin och visa 1) att det finns många olika platser att undersöka och förhålla sig till för den som vill undersöka ett vetenskapligt och samhälleligt intressant problem; 2) att vi har möjlighet att upptäcka och skapa ny kunskap när vi rör oss utanför det bekanta och invanda. Dessutom problematiseras relationen mellan kunskap och makt. Inte minst synliggör hon funktionen som den så kallade "infödda informanten" - de utanför akademien, ofta med underordnade positioner i samhällsordningen - har haft i den västerländska vetenskapsproduktionen, och fortfarande har. Koloniatören och upptäcksresanden är liksom bergsklättraren beroende av infödda lokala guider och bärare för att finna vägen och nå toppen. På samma vis är forskaren beroende av ett stort antal människor med olika slags kunskaper och färdigheter för att kunna genomföra och lyckas med sitt uppdrag. Det handlar om både infödda och införstådda individer, subjekt, som delar med sig av sin kunskap till den forskare som är på tillfälligt besök i en värld som inte är forskarens, men också om alla de som liksom bäraren utför nödvändiga sysslor och arbe-

ten varutan forskningen inte skulle kunna genomföras (Spivak 1999, 2003, 2008).²

Transnationella samverkansmöjligheter

Spivak synliggör behovet av att som lärare och forskare röra sig utanför universitetsvärlden, men hon understryker också betydelsen av att röra sig utanför det välbekanta och trygga som det egna landet (och språket) innebär. Vi behöver, som hon uttrycker det, öva upp vår transnationella läskunnighet. Internationalisering, detta påbud som ekar i universitetens korridorer, handlar ur detta perspektiv inte om något som forskare bör göra för att klättra på rankinglistorna, utan om ett överskridande av gränser som hjälper oss att hålla fast vid genusvetenskapens grund: det kritiska tänkandet (Scott 2011, s. 39, s. 43).³

Hur kan då genusvetenskaplig samverkan se ut i praktiken för andra än Spivak? Vilka aktörer finns ”därute” att samverka med och vilken kunskap kan möjliggöras genom samverkan? Jag kommer här att lyfta tre exempel på transnationell genusvetenskaplig samverkan från genusvetenskapen på Stockholms universitet och min egen erfarenhet.

Mitt första exempel är den Gender Helpdesk, som jag var med om att bygga upp och driva vid det som då hette Centrum för genusstudier, Stockholms universitet.⁴ Helpdesken verkade mellan 2007 och 2010 och skapades efter förfrågan från biståndsmyndigheten Sida, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, som hade behov av vetenskaplig expertkompetens inom genusfältet.⁵ Rent konkret innebar det att forskare från olika discipliner genom att utföra analyser, granskningar, faktaöversikter etcetera fungerade som resurs

2 För en introduktion till postkolonial teori se Ania Loomba 1998.

3 Relationen genusvetenskap och kritiskt tänkande är tillsammans med kreativt skrivande temat för skrift fyra i den här serien om genusvetenskap.

4 Centrum för genusstudiers dåvarande föreståndare Birgitta Ney var avgörande i arbetet med att upprätta helpdesk. Sida hade även avtal med en Gender Helpdesk vid Göteborgs universitet.

5 Jag var koordinator 2007-2009.

i olika avgränsade uppdrag inom Sidas verksamhet.⁶ Helpdesken bidrog till att forskningsbaserad kunskap inom genusfältet fick genomslag i olika uppdrag inom Sidas verksamhet, samt gav Centrum för genusstudier som organisation och enskilda forskare ökad kunskap om Sida, den svenska och den internationella biståndspolitiken, enskilda länder och organisationer i globala syd, samt problemområden, forskningsfält och kunskapsluckor.

Mitt andra exempel härrör från min samverkan med Internationellt centrum för lokal demokrati (ICLD) som bland annat innefattar medverkan som lärare och mentor i deras utbildningsprogram, så kallade International Training Programs (ITP:s), med fokus på demokratiutveckling och jämställdhet.⁷ Till skillnad från vanlig universitetsutbildning verkar dessa utbildningsprogram inom och utifrån "det omgivande samhället" med deltagare som är knutna till en offentlig eller privat aktör i sitt hemland – de kan inte antas som privatpersoner. Deltagarna är med andra ord experter av olika slag: på sitt land, sina organisationer, sina projekt och ofta också på frågor som rör demokrati och jämställdhet, medan vi som är involverade som "utbildare" är experter av annat slag: på våra länder, genus, demokratiutveckling. Rent konkret har denna samverkan till dags dato bidragit till att implementera ett femtiotal så kallade förändringsprojekt, gett alla involverade ny kunskap kring och nya perspektiv på jämställdhet och demokratiutveckling, samt skapat nya nätverk och samarbeten.⁸

Mitt tredje och sista exempel på transnationell samverkan är

6 Helpdeskens resursbank omfattade omkring 90 forskare.

7 Dessa ITP:s är finansierade av Sida, och samlar deltagare från olika länder i Afrika, Asien och Östeuropa. För mer information se: www.icld.se.

8 Alla deltagare arbetar med det som kallas förändringsprojekt, vilket är avgränsade projekt som kan handla om allt ifrån upprättandet av en handlingsplan mot sexuella trakasserier på en myndighet till jämställdhetsintegrering av socio-ekonomiska planer på regional nivå eller stärkandet av kvinnliga lokala politiker. Dessa projekt ska i sin tur bidra till att minska fattigdomen, öka jämställdhet och stärka demokratin.

bokprojektet *Teaching With Gender*.⁹ När serien startades hade samverkansprojektet tre huvudsakliga mål:¹⁰ Vi ville producera gränsöverskridande böcker där experter från olika discipliner, organisationer och länder samverkade; böckerna skulle ha fokus på undervisning och genus, och de skulle vara tillgängliga och användbara.¹¹ Denna samverkan har rent konkret byggt infrastruktur inom genusfältet genom att producera kunskap i form av böcker tillgängliga för alla som kan läsa engelska och har en dator med ocensurerad internetuppkoppling. I dagsläget rör det sig om nio volymer, fler är under produktion. Därtill har nya nätverk och möjligheter till andra former av samarbete och utbyte utvecklats. Dessutom har serien inspirerat till just denna skriftserie kring genusvetenskap, producerad och publicerad av Nationella sekretariatet för genusforskning.

Att vara del av ett demokratiskt samhälle

Om forskaren och forskningen, likt upptäcksresanden eller kolonisationsen, tidigare hämtade kunskap från det omgivande samhället utan att vare sig ange källa eller erkänna sitt grundläggande behov och beroende av detta omgivande samhälle, måste vi idag arbeta för en akademi och en genusvetenskap som dels erkänner sin position och funktion i samhället, dels arbetar aktivt för en kunskapsproduktion och ett lärande baserat på avlärande. Därför är det viktigt att samverka. Därför är det också möjligt att se samverkan som central i vetenskapens grundläggande demokratiska uppdrag.

9 För mer information, se AtGenders webb: <http://www.atgender.eu/index.php/initiativesmenu/teachingwgen>. Bokserien tillkom som en del av det EU-finansierade Athena-projektet, där ett hundratal genusorienterade institutioner (universitet, arkiv, bibliotek) runt om i Europa var involverade. <http://www.athena3.org/>

10 Initiativet till serien togs av en arbetsgrupp inom Athena, inom vilken jag ingick tillsammans med de övriga ursprungliga seriedaktörerna Berteke Waaldijk, Utrecht University, samt Andrea Pető, Central European University, Budapest. Under några år var Centrum för genusstudier, Stockholms universitet, tillsammans med Athena, University of Utrecht utgivare av serien, sedan 2012 ges serien ut av AtGender i samverkan med Central European University Press.

11 Se informationsfilmen om bokserien. Den finns tillgänglig via AtGenders webbsida, men också på Youtube: <http://www.youtube.com/watch?v=mUrP22WBk&feature=youtu.be>.

För mig personligen är dessa olika transnationella samverkansprojekt en kontinuerlig påminnelse om min privilegierade position, men också att den alltid innebär en brist, en avsaknad av något, och ett beroende av andra. Dessa andra hjälper mig hålla fast vid mitt kritiska tänkande och ger mig tillgång till kunskap och erfarenheter jag inte själv har. De konkretiserar och problematiserar teori och textbaserad kunskap och ger andra nödvändiga perspektiv som jag använder som forskare och lärare. Rent konkret får det också direkt genomslag i vad jag gör och hur jag gör; exempelvis har jag haft filmade inslag från deltagare från de ITP:s jag arbetar med som inslag i föreläsningar och jag har fått ta del av forskning och kunnat skapa forskningssamarbeten som varit omöjliga utan denna samverkan. För att sammanfatta: Transnationell genusvetenskaplig samverkan är ett oundgängligt fundament i min vardag som lärare och forskare.

Utbildning, forskning och samverkan är tre aktiviteter som hänger ihop. Det framgår i vetenskapens långa historia och det står också skrivet i högskolelagen. Att den så kallade tredje uppgiften, detta att forskare ska samverka med det omgivande samhället, är nedprioriterad i dagens samhälle och vetenskapliga praktik innebär inte att vi som enskilda forskare och lärare (eller institutioner) är frångått vårt ansvar att samverka. Tvärtom. Det är dags att på allvar se vilka möjligheter och skyldigheter våra tre uppgifter; undervisning, forskning, samverkan ger oss, och lära oss att gå på tre ben i stället för två. Inspirerad av Spivaks uppmaning att tänka det som är frånvarande, det som saknas, är det möjligt att hävda att det är vårt ansvar att tänka bortom den nuvarande dominerande diskursen eller praktiken (Spivak 2008, s. 4). Men för att ha möjlighet att göra detta – tänka bortom, överskrida gränser – måste vi ha något att förhålla oss till: en text, en erfarenhet, en praktik. De exempel jag gett i detta kapitel, både de från Spivak och de från min egen erfarenhet, ska läsas mot denna bakgrund, som något att ta spjörn mot, inspireras eller irriteras av och överskrida. Samverkan är ett demokratiskt uppdrag som genusvetenskapen, med tanke på sin historia och sin inriktning, har ett ansvar att fortsätta utveckla.

Referenser

- Butler, Judith & Spivak, Gayatri Chakravorty (2007): *Who Sings The Nation-State? Language, Politics, Belonging*, London, New York & Calcutta: Seagull Books.
- Landry, Donna & Maclean, Gerald (red.) (1996): *The Spivak Reader: Selected Works of Gayatri Chakravorty Spivak*. New York & London: Routledge.
- Loomba, Ania (1998): *Colonialism/Postcolonialism*, London & New York: Routledge.
- Harasym, Sarah (red.) (1990): *The Postcolonial Critic. Interviews, Strategies, Dialogues, Gayatri Chakravorty Spivak*. New York & London: Routledge.
- Scott, Joan Wallach (2011): *The Fantasy of Feminist History, Next Wave Provocations*, A John Hope Franklin Center Book, Durham & London: Duke University Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (2008): *Other Asias*, Oxford: Blackwell.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (2003): *Death of a discipline*. New York: Columbia University Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1999): *A Critique of Postcolonial reason. Toward a History of the Vanishing Present*, Cambridge & London: Harvard University press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1993): *Outside in the Teaching Machine*, New York & London: Routledge.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1988): *In Other Worlds. Essays in Cultural Politics*, New York & London: Routledge.

Om genusvetenskap och politisk aktivism

Exemplet RFSU

Lena Lennerhed

”Var ska jag gå med?” Frågan ställdes av en ung student efter en föreläsning jag hållit om feminismens historia. Hon var inspirerad och ville bli aktiv. Kruxet var att jag inte hade något givet svar. Vi pratade en stund och jag tror att jag till slut kunde ge henne några råd om hur och var hon kunde kanalisera sitt engagemang. Men för mig blev det här samtalet ändå en tankeställare. I vår tid finns många mer eller mindre långvariga feministiska nätverk och aktivistgrupper, men här samlas i regel de som redan vet vad de tycker och vill. Det finns även feministiska organisationer med fokus på enskilda frågor, till exempel våld mot kvinnor, och så finns Feministiskt initiativ som är ett politiskt parti. Men det är svårare att hitta en bred feministisk organisation att gå med i där ett engagemang kan få växa fram. De gamla folkrörelserna må ha varit tröga elefanter, men de erbjöd en väg för de intresserade med medlemsutbildningar och studiecirklar. Vart går dagens student?

Ett alternativ är RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning. Detta kan låta långsökt då RFSU inte är en uttalat feministisk organisation, utan en organisation för sexualupplysning och sexualpolitik. Men i RFSU tolkas frågor om sexualitet i relation till kön och makt. Många av de aktiva medlemmarna i RFSU har studerat eller studerar genusvetenskap vid något lärosäte runtom i Sverige.

Det här kapitlet utgår från mina dubbla erfarenheter som lärare/forskare och som sexualpolitiskt aktiv. Jag är idéhistoriker

på Södertörns högskola men har även haft en del av min undervisning inom ämnet genusvetenskap sedan ämnet startade på högskolan. Jag har parallellt varit engagerad i RFSU, och var förbundets ordförande 2005-2011.

RFSU bildades 1933, av journalisten och syndikalisten Elise Ottesen-Jensen, en grupp socialistiska läkare och företrädare för arbetarrörelsen. Lokala RFSU-avdelningar växte fram över hela landet. På programmet stod att sexualundervisning ska införas i skolan, att människor ska ha rätt till preventivmedel, abort och sterilisering, och att homosexuella kontakter bör avkriminaliseras (Lennerhed 2002). Under de 80 år som gått sedan förbundet bildades har samhället förändrats, och så även RFSU. Men här finns också en kontinuitet. Rätten till fri abort, homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, och en kvalitativ, inkluderande och normkritisk sexualundervisning i skolan är vad dagens RFSU verkar för, i Sverige och internationellt. Grunden är fortsatt ideell. I RFSU kan man bli en aktiv medlem och påverka sexualpolitiken.

I det tidiga RFSU samlades framför allt arbetarklassens kvinnor och män. Här fanns även en grupp som fick ett stort inflytande i organisationen: de radikala läkarna. Flera tillhörde en förening för socialistiska läkare och medicinstuderande. Några var psykoanalytiker, andra inriktade mot socialmedicin. Läkarna satt i RFSU:s styrelse, skrev populariserande artiklar i förbundets tidskrift och arbetade på förbundets rådfrågningsbyrå. För en upplysningsorganisation som RFSU var det avgörande att stå på vetenskaplig grund och vid denna tid innebar det att utgå från medicinen.

Längre fram fick läkarna sällskap av andra yrkesgrupper: lärare, barnmorskor, socionomer, psykologer, kuratorer och en och annan progressiv präst. Mitt intryck är att – utan att ha undersökt det närmare – socionomer och sociologer blev tongivande under 1970-talet. Mitt intryck är vidare att den grupp som tillkommit från 1990-talet och framåt är genusvetarna.

Den här utvecklingen speglar samhällsutvecklingen och den offentliga debatten om sexualitet. Den medicinska grunden är

fortsatt stark i RFSU, men i takt med kvinnoklinikernas, preventivmedels- och ungdomsmottagningarnas framväxt har behoven av RFSU:s egna medicinska verksamhet minskat (man har idag endast en klinik). 1970-talets debatter kring samlevnad och ökade uppmärksamhet på sexuellt våld banade väg för sociala perspektiv på sexualitet vilka för RFSU:s del lades till de medicinska. Frågor om kön och jämställdhet har i någon mening alltid beaktats i RFSU, men från och med 1970-talet började feministiska idéer spela en viktigare roll, för att så småningom införlivas under begreppet genus.

Genusbegreppet kom in i RFSU genom förbundets idéprogram år 2000. RFSU ställde där kraven att blivande lärare ska utbildas om genussystemet, och att genuskunskap ska ingå som del i skolans sex- och samlevnadsundervisning (RFSU Idéprogram 2000). Åtta år senare har genusbegreppet slagit igenom än mer. Här slås fast att RFSU arbetar med sexualitets- och genusfrågor, och genusvetenskap pekas ut som en av flera viktiga vetenskaper som bidrar till kunskap om och förståelse för vår sexualitet. Feminismen omnämns som en betydande influens för RFSU (RFSU Idéprogram 2008). Det är uppenbart att genusperspektiv och genusvetenskap blivit viktiga verktyg i RFSU:s verksamhet. En bidragande orsak är troligen även genusämnets utveckling mot att i ökad utsträckning inkludera teorier om sexualitet, till exempel queer teori.

Genusstudenter politiska aktivism kan även ses i ett vidare och historiskt sammanhang. Att studenter revolterar och engagerar sig i samhällsfrågor är inget nytt utan kan följas bakåt i tiden i åtminstone 200 år (Skoglund 1991). Men vilka som är studenter förändras (män ur eliten eller kvinnor och män ur olika sociala skikt), liksom skälen till det politiska engagemanget. En fråga är också om vissa akademiska ämnen mer än andra utgör en jordmån för politisk aktivism. När 1960- och 1970-talens vänstervåg vällde fram på universiteten kom det att prägla studenter av alla de slag, men särskilt humanister och samhällsvetare. Sociologistudier innebar ett möte med vetenskaps- och samhällskritik, marxistisk teori och politisk

aktivism (Ekelund, kommande). Det är lockande att se parallellen till de senaste decenniernas feministiska våg med dess band till genusvetenskapen. Likheter finns, men genusvetenskap var på 1990-talet till skillnad från sociologin ett nytt akademiskt ämne (med en bakgrund i 1970-talets kurser i kvinnohistoria och kvinnovetenskap), och de som sökte sig dit var i första hand kvinnor. Man ska också komma ihåg att politisk aktivism inte är detsamma som ett vänster- eller ett feministiskt engagemang. Högerstudenter och nyliberala studenter har gjort starka avtryck på universitet och i samhället, liksom även studenter med ett miljöpolitiskt engagemang. Studenters politiska aktivism kan med andra ord se olika ut, och relateras till olika akademiska ämnen.

Är det det politiska engagemanget som väcker intresset för studier, eller gäller det omvända, att studier i genusvetenskap banar väg för politisk praktik? Svaret är naturligtvis att det varierar från individ till individ. Själv finner jag det mer fruktbart att se på aktivism och studier som verksamheter som befruktar varandra.

Aktivists möte med genusvetenskapen kan inspirera och framför allt fördjupa och nyansera den egna kunskapen om makt och kön. Ibland innebär mötet med vetenskapens problematiserande och kritiska förhållningsätt också en utmaning då invanda tankemönster och åsikter ifrågasätts. I slutändan kan dock ett politiskt engagemang stärkas genom de ökade kunskaper och den möjlighet till reflektion som studier innebär. Men aktivisten bär också med sig erfarenheter och kunskaper från politiken till studierna, erfarenheter som genererar frågor och perspektiv på den genusvetenskap de möter.

Genusvetare och genusvetenskap har enligt min mening gett viktiga bidrag till RFSUs verksamhet. De teoretiska perspektiven kring kön och sexualitet är verktyg för analys av dagens samhälle och sexualpolitiska debatt, och stimulerar den ideologiska diskussionen inför framtiden. Jag tror också att mötet med politiken tvingar studenten och akademikern till konkretion. För att förändra världen krävs både teori och praktik, och att vi tillåter oss vara såväl komplexa som konkreta.

Referenser

- Ekelund, Alexander, (kommande): *Kampen om Vetenskapen. Althusserianismens frammarsch och den svenska 1968-vänsterns vetenskapsteoretiska debatt* (antologi om 1960- och 1970-talens idéhistoria, red. Anders Burman & Lena Lennerhed, under utgivning).
- Lennerhed, Lena (2002): *Sex i folkhemmet. RFSU:s tidiga historia*, Uppsala: Gidlunds.
- RFSU:s Idéprogram* (2000, reviderat 2008).
- Skoglund, Crister (1991): *Vita mössor under röda fanor. Vänsterstudenter, kulturradikalism och bildningsideal i Sverige 1880-1940*, Stockholm: Almqvist & Wicksell International.

Från eldsjäl till genusvetare

Tiina Rosenberg

Genusvetenskap innebär en akademisk institutionalisering av feministiska praktiker och teorier. Genusteorier bär vidare en tradition av feministisk aktivism som stundtals inneburit stora personliga uppoffringar från individer och grupper som ägnat sig åt feministiska frågor. Individer med brinnande intresse kallas eldsjälar och i detta kapitel diskuteras den klassiska eldsjälens väg till dagens genusvetare, som blivit den akademiska aktivisten inom genusteoretiska frågor.

Den klassiska eldsjäl

En kvinnorörelse innebär en frivillig samverkan av människor som inte accepterar kvinnors underordning och därför arbetar för att skapa nya samhällsnormer (Clayhills 1991: 306).¹ Det finns också individuella kvinnor i olika länder och i olika delar av världen som haft kraften och modet att stå upp för kvinnors rättigheter. Ett känt europeiskt exempel är Mary Wollstonecraft som 1792 skrev debattboken *Till försvar för kvinnans rättigheter*, där hon kraftfullt argumenterade för kvinnans rätt till självständighet och intellektuell utveckling. Historiskt sett går det alltså att finna kvinnor som utmanat sin tids makthavare (Wollstonecraft 1999). De råkade vanligen illa ut. Ett undantag är kvinnor som genom sin klassposition eller personliga förbindelser med maktens män kunnat göra sig gällande i samhället (Clayhills 1991: 307).

¹ Se även Tiina Rosenberg (2009) "Om socialism, feminism och multisolidaritet", Alexandra Franzén & Matz Larson (red.), *Efter ett kvartssekel av nederlag. En debattologi om arbetarrörelsen och framtiden*, Stockholm: Murbruk förlag.

Att organisera sig innebär att någon samordnar en rörelse för att den ska fungera. Det har av tradition varit en uppgift för så kallade eldsjälarna. En eldsjäl är en person som brinner för något till den grad att hen är beredd att lägga ner sitt liv, sin tid och ofta även ekonomiska resurser i det som känns viktigare än allt annat. Det kallas för ideellt arbete och är grunden för all politisk och aktivistisk verksamhet.

Det problematiska med livet som eldsjäl är att arbetsuppgifterna hopar sig och det är svårt att hålla igång såväl eget yrkesliv, familj som socialt liv som tidskrävande ideella uppdrag. Den klassiska eldsjälen är en revolutionär i själ och hjärta, men priset för engagemanget har i många fall varit högt när eldsjälen ska hinna gå på möten, ställa upp på intervjuer, svara på mejl och ockupera kärnkraftverk. Redan på tiden då det inte talades om utmattningssymptom och stressrelaterade sjukdomar gick den klassiska eldsjälen in i väggen.

Det ideella arbetet har dock gett resultat och eldsjälares insatser inom jämställdhets- och jämlikhetsarbete imponerar. Vi har fått en bättre lagstiftning och en ökad medvetenhet om jämställdhet, antidiskriminering och mänskliga rättigheter. Eldsjälarnas insatser är det mest värdefulla vi har, men här behöver vi se upp: I nyliberala tider finns det en tendens att lyfta över statligt och kommunalt ansvar till frivilligarbetet där eldsjälen inte längre är den klassiska aktivisten, utan en obetald arbetskraft vars kunskap och entusiasm utnyttjas. Ett alltför stort ansvar för genusvetenskaplig kunskap, feministiska förslag och jämställdhetsinriktade utvärderingar ligger på civilsamhällets organisationer. Ansvaret för sociala frågor förskjuts över till individer och föreningar som rimligen inte kan ta ansvar för allt det som den nyliberala staten inte anser sig ha råd med. RFSL (Riksförbundet för sexuellt likaberättigande) är ett exempel på en organisation som bidragit med viktig sakkunskap till ändrad lagstiftning.

På 1990-talet var det fortfarande vanligt att eldsjälarna tog ansvar för jämställdhetsarbetet vid företag och myndigheter, kvinnoforskningen och sedermera genusvetenskapen befol-

kades av eldsjälur. Den klassiska eldsjälur har idag ersatts av professionella genusvetare med vederbörlig kompetens och yrkesutbildning för antidiskriminering. Staten, kommuner, myndigheter och även företag anställer genusvetare som jämställdhetsansvariga. Genusvetare organiserar feministisk aktivism, startar nya politiska partier och anordnar Pridefestivaler. Genusvetare har etablerat sig som en kraft i samhället. Även om ojämslädda mänskliga relationer inte längre har stöd i lagen, tar det lång tid för samhällsstrukturer och sociala normer att förändras i grunden. Genusvetarens viktigaste uppgift är att bidra till denna process.

Den kollektiva läroprocessen

Kvinnorörelsen är av tradition en bred social rörelse som omfattar både organiserade och oorganiserade former av aktivism. Kvinnorörelsen är tvärpolitisk och har alltid samlat kvinnor med skilda politiska och religiösa uppfattningar. Utanför partipolitiken har kvinnor organiserat sig separatistiskt i egna grupper, kollektiv och nätverk. Statsvetaren Maud Eduards (2002) menar att kvinnors separata organisering ofta uppfattats som en utmaning, rent av som ett hot.

Problemet med politiska partiers kvinnoförbund är att de alltid varit bundna av partiloyaliteter även om de varit kvinnopolitiskt betydelsefulla. Den tidiga arbetarrörelsen talade om *kvinnofrågan* för att markera avståndet till den borgerliga *kvinnosaken* (Clayhills 1991: 280).² Kvinnorna från överklassen och den framväxande medelklassen hade i början av 1900-talet helt andra möjligheter till att få inflytande än vad arbetarklassens kvinnor hade. Kvinnors rättigheter, rösträtt, utbildning,

² Se vidare: Ronny Ambjörnsson (1974), "Kvinnofrågan i Sverige, uppkomst och utveckling under 1800-talet", *Zenit*, nr 7/8; Ulrika Knutson (2004), *Kvinnor på gränsen till genombrott. Gruppträtt av Tidevarvets kvinnor*, Stockholm: Bonnier; Gunhild Kyhle & Kerstin Abukhanfusa (1987) (red.), *Handbok i svensk kvinnohistoria*, Stockholm: Carlsson; Christina Florin, Lena Sommeblad & Ulla Wikander (1999) (red.), *Kvinnor mot kvinnor: om systerkapets svårigheter*, Stockholm: Norstedt; Ulla Manns, *Upp systrar, väpnar er! Kön och politik i svensk 1800-talsfeminism*, Stockholm: Atlas; Kjell Östberg (1997), *Efter rösträtten: kvinnors utrymme efter det demokratiska genombrottet*, Eslöv: Symposion.

kroppslig integritet (antiprostitution och hälsovård) och arbetsliv var centrala frågor för den tidiga kvinnorörelsen. Den andra vågens feminism från 1968 och framåt tog fart i en tid då flera sociala rörelser kämpade för synlighet och mänskliga rättigheter. Feministerna i Sverige stred för sextimmars arbetsdag, abort, preventivmedel, barnomsorg, mot kvinnovåld, för olikheter, och gjorde upp med fadersideologierna liberalismen och marxismen. Nu började feminister intressera sig för sin egen tradition och filosofen Simone de Beauvoirs *Det andra könet* (1949/2002) – med slagordet ”ingen föds till kvinna, utan blir det” – började läsas och användas som en grundbok i feminism.

Idéhistorikern Emma Isaksson (2007) menar att kvinnorörelsen fungerade som en kollektiv läroprocess. De åtta kvinnor som startade Grupp 8 våren 1968 gjorde så i frustration över att sextiotalets könsrollsdiskussion inte resulterat i konkreta politiska förändringar, samt över att politiker inte klarade av att hantera feministiska frågor. Kvinnorörelsens mångfacetterade verksamhetsfält var emellertid inte alltid enkelt att översätta till realpolitik. Kvinnorörelsens kollektiva läroprocesser hade ett större svängrum än vad den parlamentariska politiken hade och har så än idag.

Kvinnoforskningen och genusvetenskapen har vuxit fram ur kvinnorörelsens bildningsambitioner. Den skrivande, läsande och talande kvinnan har från början varit central inom denna tradition. I Sverige är Fogelstadgruppen, med Kvinnliga medborgarskolan och tidningen *Tidevarvet*, ett utmärkt exempel på ambitionen att lära sig mer om både samhället och kvinnors plats i det. Olika politiska partiers interna arbetsgrupper och Arbetarrörelsens bildningsförbund är andra exempel på sammanhang där frågor kring jämställdhet och jämlikhet har studerats och undervisats i.

Vid sidan av den mer organiserade folkbildningsaktivismen har det alltid funnits mer autonoma läsgrupper med betydligt radikalare krav på frigörelse och revolution. Anarkafeministisk organisering är ett exempel på autonom organisering utan anspråk på mer institutionaliserad organisering. Dessa mer

anarkistiskt inriktade antiauktoritära fora är av tradition skeptiska till den överorganiserade och i synnerhet statligt inriktade kvinnorörelsen. De anarkistiska och vänsterinriktade grupperna har också varit tveksamma till samarbetet med kvinnor från de mer välbärgade och privilegierade samhällsklasserna. Likväl – även de autonoma betonar kunskapens betydelse.

Kvinnorörelsens kollektiva läroprocess med alla sina förgreningar är grunden till kvinnoforskningen och genusvetenskapen. Kvinnorörelsens gatusmarta aktivister, arbetarkvinnor och de välutbildade kvinnorna är alla viktiga för genusvetenskapen som forsknings- och undervisningsområde. Maud Eduards betonar att kvinnorörelsen betyder kunskapsproduktion. Hon citerar statsvetaren Jane Mansbridge som kallar denna kunskap för "street theory" till skillnad från feministisk teori som produceras inom akademien. Mansbridge menar att genom att tala och handla i grupp skapas en gatans teori, där räckvidden i att vara feminist är under ständig intern omprövning (Eduards 2007: 280).

Partipolitik eller autonomi?

Den kollektiva läroprocessen har alltså varit betydelsefull, och det har hela tiden funnits feminister som drivit den parlamentariska politiken mot en mer feministisk inriktning. I mitten av 1990-talet bildades de så kallade Stödstrumporna, en feministisk påtryckargrupp som genom sin slogan "hela lönen, halva makten" hotade med att bilda ett feministiskt parti om inte alla riksdagspartier varvade sina listor enligt modellen "varannan damernas". Den gången blev det inget parti, men tanken var född.

Under tiden lyfte Gudrun Schyman Vänsterpartiet till en framgångsrik socialistisk och feministisk politisk aktör i svensk politik. Hon hade efterträtt Lars Werner på partiets stämma 1993. Werner vägrade för övrigt demonstrativt att applådera sin efterträdare, och han höll inte heller något tal till henne, som traditionen påbjöd.

Schyman öppnade upp Vänsterpartiet och gjorde det till ett mer allmänsocialistiskt och feministiskt alternativ till vänster

om socialdemokratin. Runt år 2000 förklarade sig de flesta svenska riksdagspartier, i Schymans kölvatten, som feministiska – detta med undantag för Moderaterna och Kristdemokraterna. Även den dåvarande statsministern och ordföranden för det socialdemokratiska partiet, Göran Persson, kom ut som feminist. Med tanke på de allmänna feministiska politiska beaktelserna under det tidiga 2000-talet kan det te sig förvånande att Gudrun Schyman 2003 nödgades konstatera att feminismens sakfrågor ändå inte fick ett tillräckligt utrymme i den traditionella partipolitiken.

Den 30 september 2003 skickade hon ut ett uppmanande e-postmeddelande till svenska feminister där hon talade om att hon från och med nu ställde sin riksdagsplats till den feministiska rörelsens tjänst för ”att du som feminist, genom mig, ska kunna delta i debatter, ställa frågor till regeringens ministrar, lägga förslag på lagändringar och tvinga de etablerade partierna att ta ställning i feministiska nyckelfrågor” (Schyman 2003: 267). Detta blev startskottet till den feministiska organisering i Sverige som senare skulle kallas för Feministiskt initiativ. Många undrade hur det kunde komma sig att ett feministiskt parti bildades i Sverige som av många, både inrikes och utrikes, uppfattas som ett jämställdhetens land. Svaret är att just därför att Sverige är ett starkt feministland hade feminister självförtroende nog att våga ta steget. Partiet fick emellertid en skumpig färd, en färd som ännu pågår.

Feministiskt initiativ ville anlägga ett feministiskt perspektiv på alla politiska frågor och den 4 april 2005, då Feministiskt initiativ kallade till presskonferens på Riksdagshuset blev det mediala genomslaget enormt. Statsvetaren Maria Wendt (2012) konstaterar att denna intensiva mediebevakning för feministisk och kvinnopolitisk organisering är historiskt sett unik. Hon skriver att dagen då Feministiskt initiativ presenterade sig för de samlade svenska medierna förvisso inte kan jämföras med ett ”regimskifte” som vissa medier uttryckte det, men att den innebar starten för en ny form av politisk organisering i Sverige. Wendt menar vidare att händelsen också födde fram en ny form

av politisk journalistik: ”När Feministiskt initiativ trädde in på den politiska scenen, formerades ett starkt motstånd där en mängd konventioner och regler för journalistiken överskreds.” (Wendt 2012: 121f).

Feministiskt initiativ kan sägas vara resultatet av en feministisk kollektiv kunskapsprocess och av frustrationen över att de feministiska frågorna inte fått det utrymme på den partipolitiska agendan som de borde ha. Feministiskt initiativ är också det parti som har flest genusvetare både inom partiet och bland väljarna.

Feministiskt initiativ var inspirerat av feminismen som politisk, men också teoretisk idé. Föraktet för feministisk politik hänger samman med kvinnohatet och ringaktningen av kvinnors politiska ambitioner inom ett så manligt definierat område som den parlamentariska politiken. Kvinnors politiska utrymme sammanhänger med kvinnors handlingsutrymme i stort. Det innebär att jämställda samhällen tillhandahåller ett större utrymme för kvinnor även inom politiken. Eduards påpekar att kvinnors självorganisering har betydelse för kvinnors handlingsutrymme åtminstone på tre sätt: gemenskapen har ett värde i sig, vilket förstärker kvinnors politiska självförtroende, kvinnors materiella villkor förbättras, samt stereotypa könsföreställningar i samhället benämns och ifrågasätts (Eduards 2002: 16).

Revolution eller förhandling?

”Allt förtryck skapar ett krigstillstånd”, skriver Simone de Beauvoir (1949/2002: 826). Kvinnoorganisationer i Sverige har inriktat sig på statligt genomförda reformer och staten har stegvis accepterat sin roll i främjandet av en utveckling mot ökad demokrati och rättvisa (Eduards 2007: 274). Detta innebär i praktiken att kvinnors ökade frihet har begränsat männens handlingsutrymme.

Kvinnors organisering har också gjort kvinnor till politiskt aktiva medborgare och kvinnorörelsens centrala tanke är att utan kvinnors deltagande är demokrati inte värd namnet. Delar

av kvinnorörelsen betraktar dock inte staten som en självklar ledstjärna. De mer revolutionära kvinnogrupperna med krav på en betydligt större grad av frihet än vad parlamentariskt stiftade lagar tillåter har vitaliserat den mer förhandlande kvinnorörelsen. Både de revolutionära och de förhandlande grenarna av kvinnorörelsen behövs och de är en ständig inspirationskälla för genusvetenskapen.

Det aktivistiska och teoretiska spannet har genom åren blivit bredare genom introducerandet av intersektionella aktivistiska och teoretiska koalitioner med andra sociala rörelser. Globaliseringen, den nya informationsteknologin och den alltmer intensiva användningen av sociala medier har påskyndat en process då världen omkring blivit alltmer tillgänglig. Många frågor har blivit mindre nationella och mer globala, något som gynnat såväl aktivismen som den genusvetenskapliga teoribildningen.

Genusvetenskapen handlar inte enbart om statlig jämställdhetspolitik utan också om genusteorier, sexualpolitik, antirasism, klassanalys, funktionshinder och andra möjliga maktordningar som berikar analysen. Det är viktigt att genusvetenskapen inte enbart inriktar sig på det mätbara och det synliga utan fortsätter att koppla samman feminismens teorier och praktiker.

De senaste decenniernas förnyade lagstiftning på jämställdhets- och sexualpolitikens område visar att det går att förhandla med staten. Men som de revolutionära delarna av den feministiska rörelsen ständigt påminner oss bör vi inte vila i en övertro på lagar, statliga lösningar och parlamentarism. Såväl de revolutionära som de mer förhandlande feminismerna behövs, men de behöver peppras med genusvetenskaplig kunskap och inspiration. Och omvänt. De genusvetenskapliga institutionerna behöver ha fönstren och dörrarna öppna mot det omgivande samhället. Det blir säkert bråkigt, komplicerat och besvärligt, men också alldeles underbart att få följa denna utveckling.

Referenser

- ”Till alla feminister”, e-postmeddelande från Gudrun Schyman den 30 september 2003, s. 267.
- Ambjörnsson, Ronny (1974): ”Kvinnofrågan i Sverige, uppkomst och utveckling under 1800-talet”, *Zenit*, nr 7/8.
- Clayhills, Harriet (1991): *Kvinnohistorisk uppslagsbok*, Stockholm: Rabén och Sjögren.
- de Beauvoir, Simone (2002): *Det andra könet* [1949], Stockholm: Norstedts.
- Eduards, Maud (2002): *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*, Malmö: Liber.
- Eduards, Maud (2007): *Kroppspolitik. Om Moder Svea och andra kvinnor*, Stockholm: Atlas.
- Florin, Christina, Lena Sommestad & Ulla Wikander (red.) (1999): *Kvinnor mot kvinnor: om systerskapets svårigheter*, Stockholm: Norstedts.
- Isaksson, Emma (2007): *Kvinnokampen. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*, Stockholm: Atlas.
- Knutson, Ulrika (2004): *Kvinnor på gränsen till genombrott. Gruppporträtt av Tidevarvets kvinnor*, Stockholm: Bonnier.
- Kyhle, Gunhild & Kerstin Abukhanfusa (red.) (1987): *Handbok i svensk kvinnohistoria*, Stockholm: Carlsson.
- Manns, Ulla (2005): *Upp systrar, väpnar er! Kön och politik i svensk 1800-talsfeminism*, Stockholm: Atlas.
- Rosenberg, Tiina (2009): ”Om socialism, feminism och multisolidaritet”, Alexandra Franzén & Matz Larson (red.): *Efter ett kvartssekel av nederlag. En debattantologi om arbetarrörelsen och framtiden*, Stockholm: Murbruk förlag.
- Wendt, Maria (2012): *Politik som spektakel. Almedalen, mediemakten och den svenska demokratin*, Stockholm: Atlas.
- Wollstonecraft, Mary (1999): *Till försvar av kvinnans rättigheter* [1792], Stockholm: Ordfront.
- Östberg, Kjell (1997): *Efter rösträtten: kvinnors utrymme efter det demokratiska genombrottet*, Eslöv: Symposion.

Genusvetenskap och publikerna

Mediering som samhällsengagemang

Staffan Bergwik

När jag i juni 2013 försökte sammanfatta den senaste tidens samhällsdebatt var det svårt att bortse från att diskussioner om ”näthat”, strukturell rasism och feminism har stor plats i den politiska diskussionen. Att genusvetenskapen därför ofta hamnar mitt i den offentliga diskussionen är kanske inte så konstigt; ämnet behandlar just frågor om feminism, rasism, makthierarkier och nya medier. Samtidigt blir ämnet ofta utsatt för hård kritik i såväl kommentatorsfält som i mer etablerade media.

På grund av dessa förhållanden vill jag i det här kapitlet argumentera för att *mediering* – att förmedla och diskutera genusvetenskap i medier – är en viktig del av genusvetenskapens samhällsengagemang. Jag vill göra det genom att knyta an till två teman: *offentlighetspolitik* och *sammanhang*. Dessutom vill jag bidra till att fördjupa förståelsen av mediering som samhällsengagemang.

Publikpositioner och genusvetenskap i media

Jag vill i min diskussion ta utgångspunkt i två exempel där genusvetenskap på olika sätt, implicit och explicit, behandlas i medier:

Den 17 september 2009 publicerade socialminister Göran Hägglund en debattartikel som blev mycket omdiskuterad; han hävdade där att ”Sveriges radikala elit” har blivit ”den nya

överheten” som ”satt upp ett formidabelt minfält av ideologiska teorier, där konstruktioner, kategorier och förtryckarstrukturer ligger om vartannat. Den ena idén mer akademiskt tillskruvad än den andra och allt med udden ytterst riktad mot vanligt folks sätt att vara” (DN 17/9 2009, <http://www.dn.se/debatt/sveriges-radikala-elit-har-blivit-den-nya-overheten>).

Den 7 december 2011 debatterade jag genusvetenskap med den konservativa samhällsdebattören Roland Poirier Martinsson. Det skedde i Sveriges Radios P1. I diskussionen hävdade Martinsson bland annat att ”alla” vet att ”genusvetenskapen” präglas av en sekteristisk mentalitet, och han ansåg sig inte behöva bemöta påståenden om motsatsen (”Nordegren i P1”, 7 december 2011, <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/52552?programid=3061>).

Exemplen är olika – Martinssons beskrivning handlar explicit om genusvetenskap medan Hägglunds pekar ut en diffus grupp som genusvetenskapen kan sägas tillhöra, med sina kopplingar mellan politik, makt och vetenskap, inslag av socialkonstruktivism och intresse för/kritik av kategorisering, samt intresse för vardagskultur och hur dess inneboende hierarkier ser ut. Gemensamt för Martinssons och Hägglunds offentliga utspel är dock att de *konstruerar olika publikker*. De talar om ”alla”, om ”elit”, om ”vanligt folk”, samt om ”genusvetenskapen”. Hur ska vi förstå det, och varför är denna publikframställning värd att diskutera i en text om hur genusvetenskap medieras?

För att besvara den frågan tar jag utgångspunkt i frågan om hur vetenskaplig kunskap sprids. En närmare relation mellan vetenskap och allmänhet har kommit att betraktas som allt viktigare bland forskare och forskningspolitiker. Det har också under senare år vuxit fram en forskningsbaserad diskussion som fördjupar förståelsen av sambanden mellan vetenskap, media och allmänhet (Gregory & Miller 2000, Ekström 2004: 9). Helt central i denna forskning är kritiken av en *linjär spridningsmodell*. Enligt en linjär spridningsmodell sker forskning först i isolerade miljöer, för att i nästa steg via olika medier presenteras för allmänheten som färdigför-

packat vetande. Modellen delar upp kunskapens produktion och konsumtion i två distinkta delar. Kunskap "sprids" från universitet till den väntande, kunskapsförstående allmänheten (Ekström 2004: 14).

Forskningen är på flera sätt kritisk mot detta sätt att se på relationen mellan vetenskap, medier och allmänhet. Viktigast för den här textens diskussion är emellertid kritiken av den linjära spridningsmodellens förståelse av "allmänheten". Att allmänheten som en färdig och stabil, homogen grupp, väntande på forskningsresultat skulle finnas "därute" stämmer inte enligt forskare som studerat mediering av vetenskap. Var skulle denna allmänhet finnas? På torget? Framför löpsedeln? I riksdagen? Nej, allmänheten är en idé, en tänkt gemenskap som blir till genom att vi pratar om den, pekar ut den, eller benämner den på olika sätt. Ett mer akademiskt sätt att beskriva den här processen är att peka på hur det i mediala presentationer av kunskap skapas *publikpositioner*. I medieringen av kunskap formas idéer om avsändare (forskare) och mottagare (allmänheten): publikers skrivs därigenom fram, pekas ut och tillskrivs egenskaper.

I exemplen ovan gör Martinsson och Häggglund det här på olika sätt: de skapar publikpositioner genom att tala om "alla", "vanligt folk", och "elit". Framställningarna skapar publikers och grupper åtskilda från varandra. Syftet är naturligtvis att tilltala dem som uppfattar sig som att de tillhör det vanliga folket och att kritisera en tänkt grupp: till exempel eliten eller genusvetarna. Men ingen av grupperna finns i någon objektiv, oproblematisk mening innan Martinsson och Häggglund benämnt och beskrivit dem. Att peka på och problematisera den här typen av skapande av publikpositioner menar jag är en viktig del av genusvetenskapens samhällsengagemang. Det framstår som viktigt att tydliggöra Martinssons och Häggglunds retoriska manövrar då de skapar sina publikpositioner, där en pekas ut som god och en annan som dålig, den ena är vanlig och den andra är en överhet som föraktar det vanliga, den ena är en förkrossande majoritet (alla) och den andra präglad av sekterism.

Medierad genusvetenskap som offentlighetspolitik

Jag vill inskräpa att saker står på spel i dessa beskrivningar. Idéer om publik(er) har långtgående konsekvenser för hur kunskapen som medieras uppfattas. Annorlunda uttryckt: förmedling av kunskap är sammankopplad med *offentlighetspolitiska frågor* – det vill säga frågor om hur offentligheten är ordnad och strukturerad: vem får tala där? Var finns den? Hur förs samtal och varför? Martinssons och Hägg-lunds beskrivningar är alltså ett slags offentlighetspolitiska beskrivningar som skapar idéer om gränser mellan olika grupper människor.

Dessa frågor har fått ökad aktualitet, och nu är vi tillbaka i debatterna om näthat. Våren 2013 präglades av intensiva diskussioner om allmänhet(er), publik(er) och offentlighet(er), och om vad ”man får” säga. Gränser för det offentliga samtalet och normer kring deltagande tycks instabila: Vad är skillnaden mellan en webbsida, en blogg och en gammal anrik dagstidning? På vilket sätt är offentligheten strukturerad och vilka är normerna för vad som får sägas? Vilken är publiken?

Den som förmedlar och diskuterar genusvetenskap i offentliga sammanhang bör vara medveten om det landskap av publikpositioner som ständigt iscensätts i dessa sammanhang, och om vilka politiska konsekvenser det får. Publik(er) är alltid möjliga att problematisera och själva beskrivningen av avsändare och mottagare har långtgående politiska konsekvenser. Därför är det avgörande att forskare fortsätter att kanalisera sitt samhällsengagemang i ett umgänge med medier, inte bara för att vår offentligfinansierade vetenskap kräver det utan för att delta i den mediala förhandlingen om vad genusvetenskap är. Beskrivningar som Martinssons och Hägg-lunds måste mötas av motberättelser om vilka de involverade publikerna är och var deras gränser går. Dessa motbeskrivningar, denna förhandling om genusvetenskapens betydelse är helt central om mediering av genusvetenskap ska fungera som samhällsengagemang i vårt demokratiska samhälle. Bäst sker det genom att de verksamma på genusvetenskapens fält, ofta och i olika

mediala sammanhang, berättar om sitt arbete, beskriver sin kunskap och sina idéer.

Genusvetenskap och förmågan att se sammanhang

Att förmedla genusvetenskaplig kunskap via medier är sålunda en central del av det samhällsengagemang som inom ämnet ofta framhålls som viktigt. Genusvetenskaplig kunskap och genusvetenskapliga perspektiv har liksom human- och samhällsvetenskaperna mer allmänt ett centralt uppdrag att fylla eftersom politiska frågor kring identitet, rasism och feminism – ofta diskuterade i medier – handlar om *sammanhang*. Förmågan att se, förstå, värdera och diskutera sammanhang är en högst behövlig kompetens i mötet med vår samtid. Vi har alla behov av överblick, och av att se vår egen roll i sammanhanget. Vad har till exempel jag som vit svensk man att göra med en kolonial struktur som skapades långt innan jag föddes? Hur hänger Europas sociala kriser ihop med Wall Street, och kolonialiserar vi inte framtida generationer genom vårt uttag av jordens resurser? Hur hänger Hägglunds tal om överhet och vanligt folk samman med samtidens starka inslag av nyliberalism? Vår samtid är genuint sammansatt; de fasta svaren är få samtidigt som kraven på politisk handling är oavvisliga (Bergwik 2013).

Jag önskar en mer offensiv, aktiv och bred formulering av värdet med all human- och samhällsvetenskap (Ekström & Sörlin 2012, Karlsohn & Forser 2013) där genusvetenskapen ingår som en etablerad del i dagens vetenskapsamhälle. I dessa former av kunskapsproduktion behandlas just de komplexa sammanhang vi ingår i och som vi behöver förstå för att hantera vår samtid. De erbjuder en kraftfull kunskapsbildning om människan som sammanhangsvarelse.

Låt mig därför avsluta i en ton som säkert kan uppfattas som högt travande. Jag arbetar med forskning i human- och samhällsvetenskap; det är mitt uppdrag att på vetenskaplig grund formulera idéer om sammanhang. Frågor om sammanhang accelererar i betydelse i takt med att världens sammansatthet ökar. I potten, menar jag, ligger ett socialt hållbart samhälle.

För att ett sådant ska finnas – och inte slitas isär i sociala kriser och motsättningar – behövs vad jag vill kalla en *kunskapsgrundad empati*. Med detta menar jag inget mindre än en förmåga att se sammanhangen, sin egen position och kopplingen där emellan. Att se strukturer, sammanhang och den individuella erfarenheten är en väg mot förmågan att se sig själv i andra.

Därför menar jag att genusvetenskapens samhällsengagemang också fortsättningsvis bör kanaliseras genom breda mediala former och offentliga samtal. Ett samhälle där detta är borta ter sig i min fantasi sönderbrutet och inskränkt, med akademisk genusvetenskap som en marginaliserad företeelse, och med människor som inte ges verktyg att se sig själva i sammanhang. Kort sagt, ett skräckscenario.

Referenser

- Bergwik, Staffan (2013): "Den sammansatta världen", Thomas Karlsohn & Tomas Forser (red.): *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter*, Göteborg: Daidalos.
- Cartwright, Lisa & Marta Sturken (2001): *Practices of looking: An introduction to visual culture*, Oxford: Oxford University Press.
- Ekström, Anders. (2004): "Vetenskaperna, medierna, publikerna", Anders Ekström (red.): *Den mediala vetenskapen*, Nora: Nya Doxa.
- Ekström, Anders (2009): *Representation och materialitet: Introduktioner till kulturhistorien*, Nora: Nya Doxa.
- Ekström, Anders & Sverker Sörlin (2012): *Alltings mått: Humanistisk kunskap i framtidens samhälle*, Stockholm: Norstedts.
- Gregory, Jane & Steve Miller (2000): *Science in Public: Communication, culture, and credibility*, Cambridge, Mass: Perseus publishing.
- Karlsohn, Thomas & Tomas Forser (red.): *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter*, Göteborg: Daidalos.
- Shapin, Steven (1984): "Pump and Circumstance: Robert Boyle's literary technology", *Social Studies of Science*, 14.
- Shapin, Steven (1990): "Science and the public", Robert Olby et al. (red.): *Companion to the history of modern science*, New York: Routledge.

Medverkande

Staffan Bergwik är docent och universitetslektor i idé- och lärdomshistoria vid Göteborgs universitet. Han disputerade 2005 på Uppsala universitet. Han har varit verksam vid Centrum för genusvetenskap, Uppsala, där han forskade om de moderna naturvetenskapernas könsstrukturer. Han ingick också i ett stort forskningsprogram om genus och naturvetenskap i Uppsala. Bland hans forskningsintressen finns även mediehistoria och publika kulturer under 1800- och 1900-talen.

Lena Lennerhed är professor i idéhistoria vid Södertörns högskola. Hon har bland annat skrivit böckerna *Sex i folkhemmet. RFSUs tidiga historia* (2002) och *Historier om ett brott. Illegala aborter i Sverige på 1900-talet* (2008). Hennes pågående forskningsprojekt är ”Abort, politik och medicin i Sverige 1938-1965”.

Anna Lundberg är FD, disputerade 2008 med en feministisk avhandling om komik; *Allt annat än allvar. Den komiska kvinnliga grotesken i svensk samtida skrattekultur*. Lundberg är verksam som lärare och forskare vid Tema Genus, Linköpings universitet. Hennes pågående forskningsprojekt handlar om scenkonst och intersektionalitet. Hon är också redaktör för *Tidskrift för genusvetenskap*.

Paula Mulinari, lektor i socialt arbete vid Malmö högskola, arbetar för närvarande på ett forskningsprojekt om dricks. Disputerade 2007 på Tema Genus i Linköping med avhandlingen *Maktens fantasier och servicearbetets praktik*.

Annika Olsson är lektor i genusvetenskap på Stockholms universitet. Hon disputerade i litteraturvetenskap på Uppsala universitet 2002: *Att ge den andra sidan röst. Rapportboken i Sverige 1960-1980*, utgiven i omarbetad form på Atlas förlag 2004. Hon arbetar för närvarande med en muntlig historia om intellektuella i Sverige 1960-2010 och är en av grundarna till

forskarnätverket Oral History i Sverige: www.ohis.se. Sedan många år arbetar hon också med frågor som rör jämställdhet och likabehandling.

Tiina Rosenberg är professor i teatervetenskap vid Stockholms universitet och rektor för Konstuniversitetet i Helsingfors. Hennes senaste bok, *Ilska, hopp och solidaritet: Med feministisk scenkonst in i framtiden* (2012) handlar om den feministiska scenkonstens historia i Sverige. Hösten 2014 utkommer boken *Arvot mekin ansaitsemme. Kansakunta, demokratia ja tasa-arvo* [Vi har de värderingar vi förtjänar. Nation, demokrati och jämställdhet].

Ann Werner är lektor i genusvetenskap på Södertörns högskola och forskar om musik, kön, ras, kropp och medier. Hon disputerade 2009 på Linköpings universitet med avhandlingen *Smittsamt: En kulturstudie av musikbruk bland tonårstjejer* och arbetar nu med forskningsprojektet "Music use in the online media age".

EN SKRIFTSERIE OM GENUSVETENSKAP. NR 3.

Den här skriften handlar om genusvetenskapens inslag av och interaktion med samhällsengagemang, politik och aktivism. De mötespunkter mellan vetenskap och politik som finns i genusvetenskap är inte okomplicerade, tvärtom ställer de en rad svåra, ibland olösliga frågor på sin spets. De möten mellan vetenskap och politik som tas upp inom genusvetenskap kan också ske inom olika områden, exempelvis sjukvård, arbetsmarknad, partipolitik och ideella organisationer. Det är alltså ett område som kan beskrivas på flera olika sätt, och utifrån olika synvinklar.

Skriften ingår i en serie i fem delar om svensk genusvetenskap, utgiven av Nationella sekretariatet för genusforskning i samarbete med svenska genusforskare. *f*